

Koncepce rozvoje Ústavu obecné lingvistiky

Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

pro období 2020–2022, s výhledem na období 2023–2024

[8,43 NS]

Ústav obecné lingvistiky FF UK je pracoviště stabilizované ve všech podstatných aspektech svého fungování. Předložená koncepce rozvoje tohoto ústavu proto v obecném směřování navazuje na několik koncepcí předcházejících (především na koncepci pro období 2018–2020, jež byla vytvořena poměrně nedávno, totiž v listopadu roku 2017), reaguje nicméně na nové skutečnosti, především v oblasti personálního a pedagogického rozvoje.

1 Personální situace a její rozvoj

V Ústavu obecné lingvistiky působí v současné době jeden mimořádný profesor (jmenování od 1. 10. 2019), tři docenti (z toho dva na poloviční úvazek, z nichž jeden na pozici vědeckého pracovníka), čtyři odborní asistenti (z toho jeden na poloviční úvazek) a jeden asistent; jeden doktorand dále působí na pozici vědeckého pracovníka. Z hlediska personální kapacity je tak ústav v současné době – po odchodu několika zaměstnanců a díky několika akvizicím v posledních letech – víceméně stabilizován. Pozitivně lze nepochybně hodnotit INTERNACIONÁLNÍ profil ústavu: tři zaměstnanci mají zahraniční doktoráty (University of California; University of Kansas; University of Reading) a k ústavu je v současné době afiliován další zahraniční postdoktorandský výzkumník (doktorát z University of Oxford). Všichni akademičtí zaměstnanci se, byť pochopitelně v nestejně míře a kompozici, podílejí na výzkumu, výuce i praktickém provozu ústavu. Ústav má dále k dispozici sekretářku na poloviční úvazek.

V souvislosti s GENERAČNÍ strukturou ústavu (v důchodovému věku jsou nebo se mu blíží dva zaměstnanci) a také faktem, že někteří akademičtí pracovníci nejsou v ústavu zaměstnáni na plný úvazek, je nicméně nutné vyžadovat a podpořit kvalifikační růst mladších zaměstnanců s plným úvazkem (v dohledné době lze realisticky očekávat zahájení habilitačního řízení u dvou odborných asistentů a v nejbližších letech také dokončení doktorského studia u asistenta ústavu). Pro zachování vývojeschopné generační struktury ústavu a také v souvislosti s předpokládanou zvýšenou poptávkou po tzv. sdílených (celofakultních) úvodních obecnělingvistických kurzech zajišťovaných ústavem je v delším časovém výhledu potřebné počítat s přijetím dalšího zaměstnance, příp. dalších zaměstnanců na pozice asistent a/nebo odborný asistent. Bude-li to v širším institucionálním kontextu možné, budu pro využití vědeckého potenciálu nejkvalitnějších doktorandů podporovat vznik postdoktorandských pozic.

2 Vědecká a výzkumná činnost a její rozvoj

Ústav obecné lingvistiky tvoří badatelský kolektiv s pestrou paletou subdisciplinárních přístupů, výzkumných témat i objektových jazyků. Těžiště vědecké a výzkumné činnosti ústavu lze vidět v propojování lingvistické teorie s EMPIRICKY orientovaným lingvistickým výzkumem rozličného (mj. terénního, experimentálního či korpusového) rázu. Členové ústavu se úspěšně vědecky věnují mj. sociolingvistice se zvláštním důrazem na teorii jazykového managementu a multilingvismus; výzkumu spontánní řeči a komunikace v jejích zvukových (fonetických a fonologických), gramatických a multimodálních aspektech; konstrukční gramatice; textové lingvistice; diachronní lingvistice s důrazem mj. na gramatikalizaci a strukturní důsledky jazykového kontaktu; výzkumu strukturní variability a dialektologii (zvláště na materiálu romšti-

ny); psycholingvistice s akcentem na osvojování a zpracování jazyka; výzkumu afázie apod. Minulé koncepce kladly důraz na výzkumný potenciál pojetí lingvistiky jakožto součásti kognitivní vědy. V podobných intencích hodlám podporovat INTERDISCIPLINARITU výzkumu jazyka skrze integraci metodologických přístupů a teorií dalších disciplín (zvláště psychologie, sociologie či kulturní antropologie), včetně interdisciplinarity v rámci kognitivněvědního přístupu.

Zaměstnanci ústavu jsou v současné době zapojeni do řady výzkumných PROJEKTŮ (např. PRIMUS, KREAS, Progres, GA ČR), včetně mezinárodních (např. projekt *Urban Sociolinguistics* ve spolupráci s Universiteit Leiden). Někteří jsou aktivní ve fakulním výzkumném Centru pro studium člověka a společnosti, kde se účastní několika interdisciplinárních projektů. Významná část ústavu se zde sešla v badatelském týmu *Empirical Perspectives on Communication and Cognition*, a to spolu s některými lingvisty z Ústavu českého jazyka a teorie komunikace. S tímto ústavem (a také s Katedrou středoevropských studií a některými členy Ústavu pro jazyk český Akademie věd) Ústav obecné lingvistiky v posledních letech spolupracuje na poli výzkumu (i výuky) nejužší. Tuto užitečnou spolupráci a její případné další prohlubování budu pochopitelně podporovat, rád bych ale také inicioval těsnější vědecké kontakty s Ústavem srovnávací jazykovědy a také s těmi badateli z dalších (zvláště filologických) ústavů či kateder, kteří se věnují výzkumu s obecnělingvistickou relevancí (prvním krokem ke spolupráci může být např. pozvání relevantních výzkumníků na ústavní kolokvia, viz níže). Například formou koordinace konzultací, příp. neformálních oponentur bych rád facilitoval vznik (dalších) vnitroústavních i meziústavních badatelských týmů, jejich výzkumných záměrů a grantových projektů.

Už několik let v Ústavu obecné lingvistiky probíhají Lingvistická kolokvia, která poskytují poměrně neformální platformu pro prezentaci aktuálního výzkumu ze strany akademických pracovníků a doktorandů ústavu, ale i spřízněných výzkumníků z dalších ústavů (obdobnou funkci – a delší tradici – mají také specializovanější Sociolingvistické semináře). Tato setkávání hodlám rozhodně podporovat, a to nejen jako katalyzátory potenciální meziústavní spolupráce, ale i jako jeden ze způsobů, jak do vědecko-výzkumného kontextu ústavu uvádět postgraduální i pokročilé pregraduální studenty. Podporu pochopitelně zaslouhuje i podstatnější zapojování studentů do výzkumných projektů akademických pracovníků ústavu, podávání studentských grantů (GA UK), odborně orientované tzv. pomvědství apod. Jedním ze způsobů, jak generovat výzkumné aktivity studentů, je také propojování vypisovaných témat studentských kvalifikačních prací s aktuální vědeckou činností pedagogů.

3 Pedagogická činnost a její rozvoj

Ústav obecné lingvistiky zajišťuje výuku v bakalářském a navazujícím magisterském programu *Obecná lingvistika* a také realizaci doktorského studijního programu *Obecná lingvistika*. Všechny tyto programy získaly v nedávné době novou akreditaci (doktorský od roku 2018 do roku 2028, bakalářský a navazující magisterský od roku 2019 do roku 2029), a Ústav je tak na všech úrovních studia AKREDITAČNĚ STABILIZOVÁN na mnoho let dopředu. Akreditace habilitačního řízení a řízení ke jmenování profesorem v oboru *Lingvistika* je udělena do konce roku 2023.

Nově akreditovaný BAKALÁŘSKÝ program v zásadě zachoval skladbu povinných oborových předmětů studijního oboru, na něž navazuje (a který aktuálně dostudovávají studenti přijatí do roku 2018), rozšířil však nabídku povinně volitelných předmětů (mj. vzhledem k silnějšímu personálnímu zastoupení v oblasti psycholingvistiky) a předmětů vyučovaných v angličtině. Z personálního hlediska lze považovat za pozitivní, že téměř všechny povinné oborové předměty vyučují nebo spoluvyučují zaměstnanci ústavu a zároveň že široká nabídka povinně volitelných kurzů rozvíjí pedagogickou spolupráci s dalšími ústavu. Aktuální skladbu bakalářského programu, zvláště jeho povinné části, považuju za vyhovující, a to jak vzhledem k cílům dekla-

rovaným v akreditačních materiálech, tak vzhledem k pozitivní zpětné vazbě ze strany minulých a současných studentů oboru, resp. programu a kvalitních výsledků absolventů u státních závěrečných zkoušek. Zároveň mám za rozumné podporovat průběžnou aktualizaci povinně volitelných předmětů v souladu s rozvojem lingvistických výzkumných témat v českém i mezinárodním kontextu, v souvislosti s obměňující se nabídkou lingvisticky relevantních kurzů (na fakultě i mimo ni) i na základě střednědobého monitoringu skutečného zájmu studentů bakalářského programu. Navrhuji nicméně zvážit způsob výuky bakalářského semináře: zatímco v nové akreditaci je zdá se koncipován jako soubor individuálních konzultací s vedoucím bakalářské práce, za prospěšnější považuju dosavadní kolektivní formát, kdy studenti za pedagogického vedení prezentují své bakalářské projekty a oponují projekty druhých.

Nově akreditovaný NAVAZUJÍCÍ MAGISTERSKÝ program je vzhledem ke studijnímu oboru, jehož je pokračováním a modifikací (a který dostudovávají studenti přijatí do roku 2018, včetně), inovativní výrazněji. Podobně jako v programu bakalářském i v programu magisterském přibylo několik předmětů vyučovaných v angličtině, včetně všech oborových předmětů povinných. Hlavní změna je však obsahová: část původně povinných oborových předmětů byla přesunuta mezi předměty povinně volitelné, a i seznam těch se poměrně výrazně proměnil (jedna skupina povinně volitelných předmětů obsahuje i modul indoevropský, a to v důsledku integrace některých magisterských předmětů oboru Srovnávací jazykověda). Povinné odborné jádro programu, jehož cílem, tak jak je deklarován v akreditačních materiálech, je poskytnout pevné metodologicko-teoretické zázemí studia, bylo ve výsledku redukováno na tři kurzy, z nichž jeden vyučuje externí pedagog.¹ Skutečnost, že bohatá a různorodá nabídka povinně volitelných předmětů (podobně jako u bakalářského programu i zde je namísto jejich průběžná aktualizace v souladu s rozvojem lingvistických výzkumných témat atd.) umožňuje studentům na této úrovni studia hlubší subdisciplinární a tematickou profilaci podle jejich individuální specializace, lze hodnotit pozitivně, stejně jako fakt, že takto koncipovaný program významnou měrou rozvíjí pedagogickou spolupráci s dalšími ústavu a stimuluje interdisciplinaritu ve výuce. Zároveň se však domnívám, že v několika prvních letech by bylo záhodno obezřetně monitorovat úspěšnost takto inovovaného programu podle různých kritérií a zůstat otevřený možnosti jeho modifikace. Dalším dezideratem je zajištění (přínejmenším potenciální) interní pedagogické kapacity pro výuku *všech* povinných oborových předmětů.

Nově akreditovaný DOKTORSKÝ studijní program má oproti předchozí akreditaci standardní dobu studia prodlouženou ze tří na čtyři roky. V souvislosti s novou akreditací byla provedena obměna oborové rady, spočívající zvláště v jejím omlazení a lepším pokrytím hlavních tematických okruhů při zachování kvalifikační struktury. Novou koncepcí doktorského studia, v němž byla významně posílena role doktorandského semináře a teoreticko-metodologického semináře, považuju z odborného hlediska za vyhovující, v nejbližší době je však potřeba optimalizovat a poté stabilizovat jejich podobu; nabízí se především integrace mezioborových badatelských skupin (viz §2) do aktivit teoreticko-metodologického semináře, příp. propojení teoreticko-metodologického semináře s ústavními kolokvii. K tomuto tématu budu iniciovat setkání s předsedou oborové rady, jednotlivými školiteli našich doktorandů a dalšími relevantními aktéry. Hodlám podporovat především studijní výjezdy doktorandů do zahraničí, jejich zapojování do vědecko-výzkumného kontextu ústavu a v rozumné míře i jejich pedagogické působení (např. formou výuky volitelných předmětů souvisejících s jejich disertačním tématem). Za žádoucí pochopitelně považuju ukončování doktorského studia ve standardní době. Rád bych také přispěl k pevnějšímu sepětí doktorandů s ústavem; jednou z možností je organizace (např. každoročního) semiformálního setkávání všech doktorandů a pedagogů ústavu a představení (se) nových doktorandů a jejich disertačních projektů.

¹ Totiž: *Current approaches in linguistics* (pedagog z Ústavu českého jazyka a teorie komunikace); *Linguistic typology*; *Advanced topics in grammaticalization*.

Jak už bylo uvedeno výše, na výuce bakalářského a navazujícího magisterského programu *Obecné lingvistiky* se ve významné míře podílejí externisté.² Zároveň však platí, že kmenoví pedagogové Ústavu obecné lingvistiky se podílejí na výuce mnoha dalších oborů, resp. programů, včetně tzv. sdílené (celofakultní) výuky úvodních obecnělingvistických kurzů a nového předmětu společného základu *Proseminář akademické práce*. Jak předjímá už minulá koncepce, lze očekávat, že počet oborů, resp. programů, pro které budou úvodní (příp. i další) obecnělingvistické kurzy zajišťovány, se oproti dosavadnímu stavu navýší.

Nejen v souvislosti s internacionalizací personální struktury ústavu se daří rozšiřovat výuku předmětů v ANGLIČTINĚ. V nových studijních programech figuruje v současné době 17 (sedm bakalářských a 10 magisterských) anglicky vyučovaných kurzů, včetně šesti (tří bakalářských a tří magisterských) povinných. Postupné zařazování anglických kurzů, resp. vytváření anglických mutací existujících kurzů hodlám podporovat i nadále.

POČET STUDENTŮ bakalářského i navazujícího magisterského studia dlouhodobě odpovídá personálním i prostorovým kapacitám ústavu (podíl přijatých vzhledem k přihlášeným je u bakalářského studia v dlouhodobém průměru zhruba čtvrtinový, u magisterského studia zhruba poloviční; tzv. předpokládaný počet přijímaných studentů máme v bakalářském i navazujícím magisterském studiu aktuálně nastaven na 20 osob). V roce 2019 výrazně poklesl počet studentů přijatých do bakalářského studia (10 oproti 19 v předchozím roce) a nepřijali jsme žádného studenta do studia magisterského (oproti sedmi v předchozím roce). Tento pokles lze pravděpodobně vysvětlit především tím, že *Obecnou lingvistiku* nelze studovat samostatně (tj. lze ji studovat pouze v tzv. sdruženém studiu) a zároveň její studium – jakožto tzv. programu neboli oboru s novou akreditací – nelze kombinovat se studiem oborů se starou akreditací; lze proto předpokládat, že v roce 2020 se počet zájemců o studium a přijatých studentů vrátí do dlouhodobého normálu. V doktorském studijním programu, resp. oboru *Obecná lingvistika* aktuálně studuje 16 studentů, včetně tří přijatých letos.

4 Další oblasti rozvoje

Ústav obecné lingvistiky se pravidelně účastní projektu *24 hodin s Filozofickou fakultou UK*, určeného zájemcům o studium na fakultě z řad studentů středních škol, a tato účast se ukázala jako užitečná: několik z minulých účastníků projektu dnes *Obecnou lingvistiku* studuje. Od roku 2015 přijímáme do bakalářského studia bez přijímacích zkoušek ty uchazeče, kteří se umístili na prvních třech místech celostátního kola *České lingvistické olympiády*; ta má záštitu ústavu a na její organizaci se podílí několik našich současných i minulých studentů. Několik zaměstnanců a doktorandů ústavu se aktivně účastní programové části *Evropského dne jazyků* v Kampusu Hyberská. Všechny tyto aktivity hodlám pochopitelně nadále podporovat, stejně jako další aktivity vedoucí k propagaci vědeckých poznatků a úspěchů jednotlivých pracovníků a doktorandů, popularizaci oboru a jeho přítomnosti ve veřejném prostoru.

V Praze, 9. října 2019

Mgr. Viktor Elšík, Ph.D.

² Mj. fakultní kolegové z Ústavu srovnávací jazykovědy, Katedry středoevropských studií, Fonetického ústavu, Ústavu českého jazyka a teorie komunikace a Ústavu Českého národního korpusu, jakož i kolegové z Ústavu pro jazyk český Akademie věd.